

Марија М. ЈУГОВИЋ¹, дијломирани библиотечкар
Народна библиотека „Радое Домановић“, Лесковац

ДОИ: 10.5937/bezbednost2502043J

УДК: 614.842.83(497.11 Лесковац)“1930/1941“

Оригинални научни рад

Примљен: 6. 3. 2025. године

Ревизија: 30. 6. 2025. године

Датум прихватања: 4. 7. 2025. године

Оснивање и рад Добровољачке пожарне дружине у Лесковцу (1930–1941)

Айспракџ: У Лесковцу је 1930. године основана Добровољачка ватројасна дружина, која 1933. године, доношењем „Закона о орјанизацији ватројаства“ у Краљевини Југославији, мења назив у Добровољну ватројасну чету. Увидом у досијуйне шtamпaнe изворе, с посебним осврћом на локалне новине – Лесковачки гласник и Недељне новине, које су излазиле у међуратном периоду, као и увидом у документацију из Архива Југославије и електронске изворе, утврђено је да је лесковачка Добровољна ватројасна чета постојала и активно радила на сузбијању пожара и моћних елементарних непогода, као и на спровођењу превентивних мера заштите од пожара све до 1941. године. Услед недостатака изворне грађе, подаци о њеном постојању и раду за време Другој светској рату нису познати.

Кључне речи: Ватројасство, Добровољна ватројасна чета, Лесковац, историја, „Закон о орјанизацији ватројаства“ Краљевине Југославије.

¹ marijajug@yahoo.com

Увод

Ватра, и поред своје велике добробити коју је донела човечанству, вековима је, у виду пожара, представљала једну од највећих опасности за безбедност човека, његове имовине и животне средине уопште. „Појмови *вајтра* и *пожар* често се сматрају синонимима, с обзиром да се и под једним и под другим подразумева процес горења – реч је о хемијском процесу у коме се хемијске материје комбинују са кисеоником из ваздуха, обично дајући јаку светлост, топлоту и дим. Ипак, дистинкцију прави чињеница да је ватра процес горења под контролом човека, док се за пожар то не може рећи – пожар је процес горења изван човекове контроле (Оташевић, Тонић, 2022: 161)“. И зато је човек, борећи се са ватреном стихијом, временом морао да пронађе начин како да се, у зависности од дате ситуације и сопствених могућности, адекватно заштити од евентуалних пожара. „Заштита од пожара је стара колико и откриће ватре и током историје се развијала у складу са научним и техничким напретком људског друштва... (Пурић, *et al*)“

Историјски развој ватрогаства у свету

Најстарији писани траг о ватрогаству и мерама противпожарне заштите историја бележи још за време владавине Хамурабија² (18. век пре нове ере), оснивача Вавилонског царства, у чијем се Законику налазе прописане норме за спровођење мера заштите од пожара (међусобна удаљеност кућа, дебљина зидова, ширина улица). У старом веку, у древном Египту и Грчкој, историја такође бележи борбу људи са ватреном стихијом и њеним последицама. Међутим, прве организоване ватрогасне јединице за борбу против пожара јављају се за време владавине римског цара Октавијана Августа³ који је у Риму, приликом преуређивања јавне службе, 6. године нове ере

² Хамураби је био владар Старог вавилонског царства. Владао је преко 40 година (сматра се да је владао од 1709. до 1669. године пре нове ере).

³ Октавијан Август (лат. Gaius Julius Caesar Octavianus Augustus; 63. п. н. е. – 14. н. е.) био је први римски цар и оснивач Римског царства. Владао је од 27. године пре нове ере до 14. године нове ере.

основао 7 ватрогасних кохорти (*cohortes vigilum*⁴) од којих је свака бројала по 1.000 људи.

Падом Римског царства 476. г. н. е. у свету је наступила више-вековна стагнација постојања и рада ватрогасне службе, која је обновљена тек након бројних, великих пожара који су проузроковали огромне жртве и велику материјалну штету и који су, као „последица недовољне организованости (Манић, 1999: 10).“ у њиховом гашењу, утицали на то да се поново приступи формирању противпожарних јединица и доношењу одговарајућих, законом регулисаних, противпожарних мера.

У Европи озбиљније мере заштити од пожара спроводе се тек од XI века. У Енглеској, Вилијам I Освајач⁵ доноси неколико закона који су се односили на превентивну заштиту од пожара, док се у Француској прве противпожарне законске одредбе бележе 1254. године за време владавине Луја IX Светог⁶ који је декретом основао „guet bourgeois“, градски надзор. Истим декретом дозволио је грађанима да се и сами организују у случају избијања пожара⁷. У Русији се прва законски дефинисана противпожарна правила доносе у XVII веку за време владавине цара Алексеја I Михаиловича⁸, док су у Северној Америци прва противпожарна правила уследила након великог пожара који је букнуо у Бостону 1631. године. Прве осигуравајуће компаније, које су ради заштите имовине својих клијената предузеле формирање приватних ватрогасних јединица, основане су у Енглеској након великог пожара који је захватио Лондон 1666. године. Пре овог пожара Лондон није имао организован систем заштите од пожара.

⁴ *Cohortes vigilum* (чувари, стражари, они који бдију) – назив за ватрогасне јединице у античком Риму, које су имале војни карактер и формацију и које су вршиле и мање полицијске дужности, посебно ноћу.

⁵ Вилијам I Освајач (енгл. William the Conqueror; 1028–1087) био је краљ Енглеске (1066–1087) и војвода Нормандије (1035–1087).

⁶ Луј IX Свети (франц. Louis IX, Saint Louis; 1214–1270) био је краљ Француске од 1226. до 1270. године.

⁷ Nenad Fogel, *Učešće Jevreja u razvoju dobrovojnog vatrogastva u Zemunu: Posvećeno Jakovu Žaku Čelebiji* (Zemun: Jevrejska opština Zemun, 2017), 9.

⁸ Алексеј I Михајлович (1629 –1676) био је, од 1645. године, други цар Русије из династије Романов.

Такође, удруживањем грађана у организовану борбу против ватрене стихије почела су се формирати противпожарна друштва и у Немачкој, Француској и Аустрији „...по угледу на прву јавну ватрогасну јединицу основану у Единбургу, у Шкотској, 1824. године“⁹. Тако је у Немачкој 1831. године основана прва индустријска ватрогасна јединица у фабрици дувана у Шварцу, а прва добровољна ватрогасна друштва основана су 1840. године у Мајсену и Дортмунду. У Дурлаху је добровољно ватрогасно друштво основано 1846. године и својим деловањем у гашењу пожара показало је „вредност једне добро организоване и обучене ватрогасне јединице.“¹⁰

Прва професионална ватрогасна јединица основана је у Берлину 1851. године, а затим по узору на њу оснива се 1861. године професионална ватрогасна јединица и у Петровграду.

„По угледу на Немачку, почело се ватрогаштво оснивати и ширити и у осталим земљама Европе“¹¹.

Историја развоја организоване заштите од пожара код Срба

У српској седњовековној држави, за време владавине цара Стефана Душана¹², прве писане одредбе које су се односиле на спровођење законских мера противпожарне заштите налазимо у Душановом законнику из 1349. године, у члановима 99. и 100. у којима се становништву налаже следеће:

„Чл. 99. О паљачима кућа. Ко се нађе да је запалио куће, или гувно, или сламу, или сено, нека то село изда потпаљивача, ако ли га не изда, нека плати оно село што би потпаљивач трпео и платио.

Чл. 100. О потпаљивачима гувна. Ако ко потпали гувно или сено, изван села, нека плати околини, или нека изда потпаљивача.“¹³

⁹ Српска енциклопедија. Том 2. (Нови Сад : Матица српска, 2013), 167.

¹⁰ Стеван Ј. Марковић, *Историја и развој ватрогаштва*, (Београд : Савез добровољних ватрогасних друштава, б.г.), 9.

¹¹ Стеван Ј. Марковић, *Историја и развој ватрогаштва ...* 10.

¹² Стефан Урош IV Душан Немањић (1308 –1355) био је српски средњовековни краљ (1331 –1345) и први српски цар (1346 –1355).

¹³ *Душанов законик* (Нови Сад: Матица српска, 1950), 53.

За време османлијске (турске) власти српски народ се сам организовао у такозване ноћобдије (стражари) и сакације (снабдевачи водом).

Срби су, такође, и у периоду Првог српског устанка (1804-1813) предузимали одређене мере заштите од пожара. Међутим, тек након Другог српског устанка (1815), у новооснованој Кнежевини Србији, „...једна од првих законских норми на плану превентивне заштите од пожара била је Наредба Књаза Милоша Обреновића, бр. 635, од 25. фебруара 1834. године, којом се све радње за промет експлозивним материјама измештају ван градског језгра на простор око Баталцамије“¹⁴. Повод за доношење ове Наредбе био је пожар који је, у Београду, у Савамали, букнуо у радњи у којој је било смештено „600 ока барута“.

Пожар, који је, затим, у Крагујевцу¹⁵ у ноћи између 6. и 7. новембра 1834. године захватио и до темеља спалио 11 занатских радњи и део кафанског простора¹⁶, иницирао је то да кнез Милош Обреновић¹⁷ упуту министру унутрашњих дела Ђорђу Протићу захтев да изради правни акт, којим ће се у Кнежевини Србији законски регулисати прописи везани за организацију и спровођење мера заштите од пожара. Такозвану „Уредбу противу пожара“, која је имала 17 параграфа, министар Протић сачинио је заједно са сво-

¹⁴ „Овај случај био је повод да Књаз Милош нареди народном суду да се сем на наведеном месту као и на Смедеревском путу од тада не сме држати барут у већој количини, а у чаршији, фишеци се могу продавати само на неким местима у мањој количини, како за случај ватре не би могли никоме нашкодити. У овом случају морају дућани бити обележени, каквим спољашњим знаком, по коме би свако знао да се у њему фишеци продају. Ова наредба имала је да важи и за све продавце барута (Србе и Турке).“ У: Министарство унутрашњих послова РС. Сектор за ванредне ситуације, „Заштита од пожара кроз историју; Заштита од пожара у Србији у средњем веку : 170 година организоване заштите од пожара у Србији“, <http://prezentacije.mup.gov.rs/sektorzazastituispasavanje/Istorija.html> (доступан 10. 5. 2023).

¹⁵ Крагујевац је од 1818. до 1841. године, био престоница Кнежевине Србије.

¹⁶ *Новине српске*, Крагујевац, год. 1. (10. 11. 1834), 177.

¹⁷ Кнез Милош Обреновић (1780 –1860) владао је Кнежевином Србијом од 1815. до 1839. године и од 1858. до 1860. године.

јим сарадницима. На кнежев предлог назив уредбе преименован је у „Уредбу за гашење пожара“. Иначе, Уредба, за чије су спровођење били задужени окружни судови, садржала је прописе који су се односили на организовано гашење пожара у свим српским местима, као и прописе који су се тицали превентивних мера заштите од пожара. На Сретењској скупштини одржаној фебруара 1835. године у Крагујевцу донета је одлука да наведени прописи буду у надлежности Министарства унутрашњих послова. Ова одлука била је заступљена и у свим будућим уставима Кнежевине и Краљевине Србије.

Прво добровољно ватрогасно друштво Кнежевине Србије основано је у Београду 1881. године на иницијативу трговаца, занатлија и чиновника из Београда и бројало је око 70 чланова. Чета је, због потешкоћа у раду, престала да постоји 1892. године. У Крагујевцу је пак, након неколико великих пожара који су се догодили у другој половини 1887. године, „...Пожарни одбор у присуству великог броја грађана одржао први збор (Мацаревић, 2007: 13),“ на којем је 10. децембра 1887. године основао добровољну чету под називом „Добровољна пожарна дружина“, која је успешно и у континуитету радила и у мирнодопским и у ратним условима.

Прво добровољно ватрогасно друштво будуће Краљевине СХС/Југославије, основано је у Вараждину 1864. године, на територији тадашње Аустроугарске монархије, а потом у Сиску, Метлики, Загребу, Птују, Љубљани... На територији тадашње Војводине, која је, такође, пре Првог светског рата била под управом Аустроугарске, најстарије ватрогасно друштво основано је 1868. у Великом Бечкерек (Зрењанин), а затим 1870. године у Земуну, 1872. године у Новом Саду и Панчеву, а касније и у Кикинди, Суботици, Сомбору, Петроварадину.

Након Првог светског рата, по угледу на већ поменута ватрогасна друштва, на територији тадашње Србије која је била у саставу Краљевине СХС/Југославије, у градовима и већим селима почела су се оснивати бројна добровољна ватрогасна друштва. Сва добровољна ватрогасна друштва оснивана су на иницијативу грађана. „Састав друштва чинили су оснивач, пожарници или ватрогасци (штрцари, пењачи, снабдевачи водом, заштитари и здравствена служба), музичари, помажући чланови или приложници и

почасни чланови“¹⁸. Друштва су имала свог командира као и управни и надзорни одбор. Справе и опрему набављали су углавном путем средстава прикупљених од чланарине или путем добровољних прилога грађана. Свака ватрогасна заједница или савез имали су своја правила, посебне прописе, ознаке и униформе све до 1933. године када је доношењем „Закона о организацији ватрогаста“, који је имо за циљ централизацију ватрогасне службе, регулисан статус свих постојећих ватрогасних организација и друштава у Краљевини Југославији.

Оснивање Добровољачке пожарне дружине у Лесковцу

Град Лесковац је између два светска рата, поред значајног развоја који је постигао у областима економије, здравства, просвете и културе, био и један од водећих индустријских, занатских и трговачких центара на Балкану. У прилог томе говори податак да је уочи Другог светског рата Лесковац имао „22 велике фабрике, преко 375 трговачких радњи, 579 занатских радњи (Перовић, 1954: 15),“ и акумулиран огроман капитал у земљи и иностранству. Међутим, иако економски развијен и пре свега познат по својој текстилној индустрији, Лесковац се по питању одређених комуналних проблема налазио у прилично незавидном положају, јер није имао, осим електрификације, развијену ни водоводну ни канализациону мрежу, нити довољно уређених, калдрмисаних улица¹⁹, па је у погледу такве инфраструктуре заостајао за бројним местима у тадашњој Краљевини СХС/Југославији.

Комуналној политици града Лесковца наметао се, у том међуратном периоду, велики број нершених комуналних питања међу којима је било и питање неразвијене водоводне мреже, које је

¹⁸ *Српска енциклопедија*. Том 2. (Нови Сад: Матица српска, 2013), 167.

¹⁹ „...крајем 1937. и током 1938. постављена је коцка у улицама Краља Милана, Краља Петра Првог и Краља Александра, и то је уз нови мост преко реке, једино комунално питање које је делимично довршено пре почетка рата.“ У: Перица Хаџи-Јованчић, *Европеизација српској Манчестера: 1918-1941* (Београд: Удружење за друштвену историју, 2010), 62.

за собом повлачио и низ нарастајућих проблема. Проблеми су се у великој мери односили и уједно одражавали на квалитет животног стандарда становништва, пре свега на здравље становништва, али и на квалитет рада у растућим привредним и индустријским гранама. Такође, услед неразвијене водоводне мреже, један од проблема директно је био везан за немогућност брзог и ефикасног деловања при гашењу све чешћих ватрених стихија које су се јављале у граду и околини. Овај проблем утицао је на то да се у Лесковцу, што је могуће пре, оснује добровољно ватрогасно друштво ради опште безбедности, превенције и заштите становништва и њихове имовине од пожара и могућих елементарних непогода. За оснивање ватрогасног друштва било је потребно обезбедити адекватан стручни кадар, обучити добровољне пожарнике тј. ватрогасце и обезбедити ватрогасну опрему, а пре свега набавити ватрогасна кола са резервоаром за воду и пумпом, која ће увек бити у приправности.

Питање формирања ватрогасног друштва у Лесковцу, попут већ постојећих у бројним градовима и местима у земљи, покренуто је на иницијативу грађана Лесковца. Међутим, рад на оснивању ватрогасног друштва, и поред дугогодишње грађанске иницијативе, одвијао се прилично споро због чега је друштво, под именом Добровољачка пожарна дружина, основано тек 10. Августа 1930. године на Скупштини грађанства која је одржана у сали Општинског суда у Лесковцу. Оснивачкој Скупштини Дружине претходила је седница Општинског одбора града Лесковца, одржана 25. јула 1930. године, на којој је за шефа ватрогасаца у Лесковцу изабран машински инжињер Рудолф Холцингер. Холцингер, који је пре доласка у Лесковац основао „неколико ватрогасних дружина“ од којих последњу у Крушевцу, на нову дужност ступио је 1. августа 1930. године²⁰. Као изврстан стручњак за ватрогаштво, одмах је, уз свесрдну помоћ грађана Лесковца, као и бројних градских челника, од којих су се тада посебно истакли председник општине Михаило Буринчић и школски надзорник Никола Динић, започео са оснивањем ватрогасног друштва у Лесковцу. Оснивање Друштва,

²⁰ „Шеф ватрогасаца ступио на дужност“, *Лесковачки гласник*, бр. 32 (9. 8. 1930): 3.

поред донација грађана, било је финансирано и из буџета Општине, која је за потребе његовог оснивања издвојила 100.000 динара од којих је убрзо купила најпотребније ватрогасне справе²¹.

Након одржане оснивачке Скупштине и прве седнице Управног одбора, Добровољачка пожарна дружина отпочела је са самосталним радом, уз гесло „Помози ближњем“. У прилог томе, са којом су озбиљношћу грађани Лесковца приступили оснивању ове хумане организације значајне за град и околину, говори податак да „ниједно лице, које је изабрано у Управни одбор, није одбило своју сарадњу, већ су сви са пуно одушевљења присуствовали првој седници, изузев тројице који су се налазили на путу“²².

Прву Управу чинили су: почасни председник Михаило Буриччић, председник општине; председник Никола Динић, школски надзорник; потпредседник Бранко Тасић, инжињер; деловођа Тодор Чичановић, адвокат; командир Рудолф Холцингер, инжињер и благајник Жарко Спасић, економ у пензији. Остали чланови Управног одбора били су: Тодор Влајчић, индустријалац; Коста Врањкић, индустријалац; Влада Поповић, инжињер; Благоје Тасић, индустријалац и Душан Јовановић, часовничар. У Надзорном одбору били су: Тихомир Илић, индустријалац; Глигорије Ђорђевић, индустријалац; Петар Митић, судски писар; Радомир Гагић, инжињер и Душан Папачек, механичар.

Добровољачка пожарна дружина је убрзо, како је то објавио *Лесковачки гласник* (локалне новине), добила униформе, шлемове и „сав потребан ватрогасни алат за десет пожарника“²³, као и моторне пумпе, лествице и другу неопходну опрему. У новинама је објављено да ће чета „вршити обуку сваког недељног дана пре подне“, као и то да ће повремено приређивати вежбе за грађане Лесковца. Том приликом, апеловано је да имућнији грађани помогну Дружини својим прилозима од 120 динара на годишњем нивоу као „помажући чланови“ или прилозима од 1.000 динара као „чланови

²¹ „Оснивање добровољачке пожарне чете“, *Лесковачки гласник*, бр. 32 (9. 8. 1930): 1.

²² „Добар почетак пожарне дружине“, *Лесковачки гласник*, бр. 33 (16. 8. 1930): 2.3

²³ „Помажите Пожарну дружину“, *Лесковачки гласник*, бр. 37. (13. 9. 1930): 2.

добротвори“. За примање прилога били су задужени председник Дружине Никола Динић и командир ватрогасаца Рудолф Холцингер, чија се канцеларија налазила у згради Општине. Пожарна дружина је убрзо, као што је и обећала, извела у Лесковцу 1. новембра 1930. године прву вежбу са новим ватрогасним справама и тако јавности показала своје ватрогасне способности.²⁴

Такође, Дружина је 4. децембра 1930. године основала и Самарићански одсек који је, поред свих хуманитарних задатака којима је био посвећен, имао за циљ да се брине и о васпитању сиромашне деце и малолетних преступника, као и то да у случају рата буде на располагању санитарној служби.²⁵

Оснивање Добровољачке пожарне дружине у Лесковцу позитивно је утицало на даљи развој ватрогаства у граду. У прилог томе говори податак да

је керамичка фабрика „Рафајловић и Бејаз“ убрзо почела са зидањем куле од 23 метра на чијем ће се врху, како су известили јавност, налазити резервоар од 10.000 литара воде и одговарајући хидранти, који ће служити за потребе ефикасног реаговања у случају гашења могућих пожара. Нацрт за изградњу куле израдио је инжињер Рудолф Холцингер, командир ватрогасаца у Лесковцу²⁶.

Добровољачка пожарна дружина је, након оснивања, први „позив на узбуну“ добила у ноћи између 12. и 13. новембра 1930. го-

²⁴ „Пробе са ватрогасачким справама“, *Лесковачки гласник*, бр. 43 (1. 11. 1930): 2.

²⁵ „Самарићански одсек Добровољне пожарне дружине“ *Лесковачки гласник* бр. 49 (6. 12. 1930): 3.

²⁶ „Кула за обезбеђење од пожара“, *Лесковачки гласник*, бр. 42 (18. 10. 1930): 3.

дине због пожара који је изненада избио у кући Тихомира Илића, брашнара. Дружина је за пет минута била спремна да благовремено интервенише, али „на срећу“ није, јер „...је убрзо јављено да је пожар незнатани и да је без муке од самих укућана угашен“.²⁷

„Пожаре који настају као резултат одређене људске радње можемо поделити на случајне (нехатне) и оне који су намерно изазвани, што су у ствари паљевине (Оташевић, Тонић, 2024: 26“. Пожари који пак нису резултат човекове делатности, проузроковани су природним фактором.

Иначе, први пожар, који је Пожарна дружина успешно локализовала, забележен у *Лесковачком гласнику* 20. децембра 1930. године под називом „Пожарна чета на послу“, догодио се 13. децембра у радничкој колонији фабрике Глигорија Петровића, где се запалила већа количина наслане сламе. „Пожарна чета је брзо стигла на лице места са моторном пумпом и за неколико минута пожар је био угашен“²⁸. Како су известили локалне новине, штета је била незнатна. Претпоставило се да су пожар изазвала „деца која су се играла жижицама“.

Један од већих пожара за који се сматрало да су га изазвале електричне инсталације, а о коме сазнајемо, такође, из штампаних извора, догодио се 18. априла 1931. године на тавану радње Николе Стојиљковића. На тавану се налазила бакалска роба, која је у већој мери изгорела. Одмах је, и поред покушаја да се кофама воде угаси пожар, обавештена Пожарна јединица, која је брзо стигла и својом моторном пумпом за пола часа угасила пожар. Услед брзе интервенције похвањена је „...пожртвованост Пожарне чете и агилност њеног шефа г. Холцингера, јер је пожар за врло кратко време савладан. Пожар је представљао велику опасност за околне зграде јер је међу робом било и запаљивог материјала“. Приликом гашења пожара посебно су се „...истакли општински пожарници Зафир Стајић и Живко Поповић и добровољни пожарници Милан Игњатовић и наредник Драгољуб Ђорђевић. Гашењу пожара је много допринела и општинска стража са својим командиром г. Фи-

²⁷ „Узбуна на пожар“, *Лесковачки гласник*, бр. 45 (15. 11. 1930): 3.

²⁸ „Пожарна чета на послу“, *Лесковачки гласник*, бр. 51 (20. 12. 1930): 3.

липовићем и жандармима. Овом приликом Пожарна чета је доказала да је њено постојање корисно и да је треба помоћи уписујући се за чланове, добротворе и помажуће, јер сав новац који се предаје Пожарној чети употребљава се искључиво за пожарне сврхе²⁹.

Пожарна дружина је убрзо, након обраћања јавности за „помоћ“, почела да добија новчане прилоге од стране бројних лица и установа које су препознале значај ове организације, као и њену потребу за даљим постојањем и радом. Управа Пожарне дружине јавно се, у локалним новинама, захвалила свима па помоћи.³⁰ Посебно се захвалила индустријалцу Јованчи Ђ. Илићу, запосленим у керамичкој фабрици „Морава“, који је донацијом од 1.000 динара уписан за добротвора Дружине.³¹ Такође, Дружина се, и приликом забавно-уметничких и културних манифестација које је организовала, редовно молбом обраћала грађанима Лесковца и околине за неопходну новчану помоћ.

У оквиру поменутих забавно-уметничких сусрета Дружина је, поред бројних програма, организовала и балове, који су уједно представљали и традиционалну манифестацију свих ватрогасних друштава у земљи. Свој први „велики бал“ Пожарна дружина одржала је 28. децембра 1930. године у хотелу „Париз“. На програму је био и позоришни комад „У вртлогу“ и рецитација „Путник“ у извођењу позоришног одсека гимназијске Ђачке дружине „Вуловић“ из Лесковца³². Своју другу по реду забаву Дружина је организовала 1. фебруара 1931. године, такође, у просторијама хотела „Париз“, док је од 1934. године Дружина своје добротворне забаве наставила да организује у хотелу „Плуг“, 19. јануара на дан рођења принца Томисава Карађорђевића, који је иначе био званични покровитељ свих ватрогасних друштава у Краљевини Југославији.

Један од начина којим је Дружина прикупљала добровољне прилоге реализовао се и приликом одржавања „кормеса“, добровољних забава, које су се приређивале у природи. Прва таква забава са

²⁹ „Пожар у радњи г. Николе Стојиљковића“, *Лесковачки гласник*, бр. 15 (18.11.1931): 2.

³⁰ „Захвалност Пожарне чете“, *Лесковачки гласник*, бр. 17 (2. 5. 1931): 3.

³¹ „Захвалност Пожарне дружине“, *Лесковачки гласник*, бр. 19 (16. 5. 1931): 3.

³² „Бал Пожарне дружине“, *Лесковачки гласник*, бр. 52 (27. 12. 1930): 3.

игранком приређена је у Светоилијском парку 5. јула 1931. године од 16 до 20 часова, а цена улазнице износила је 3 динара.³³

Пожарна дружина је 2. августа 1931. године установила и своју крсну славу Светог Илију³⁴. Слава је прослављена у кругу цркве Св. Илије у Лесковцу, уз присуство чланова, великог броја пријатеља, утемељивача и добротвора овог хуманог друштва. Домаћин славе био је индустријалац Урош Илић³⁵. Дружина је и убудуће, све до 1940. године, своју крсну славу свечано обележавала у цркви Светог Илије у Лесковцу.

*Пожарна дружина на прослави своје славе Св. Илија
(председник Тодор Младеновић-Зуцкић стоји
у првом реду четвртии слева)³⁶*

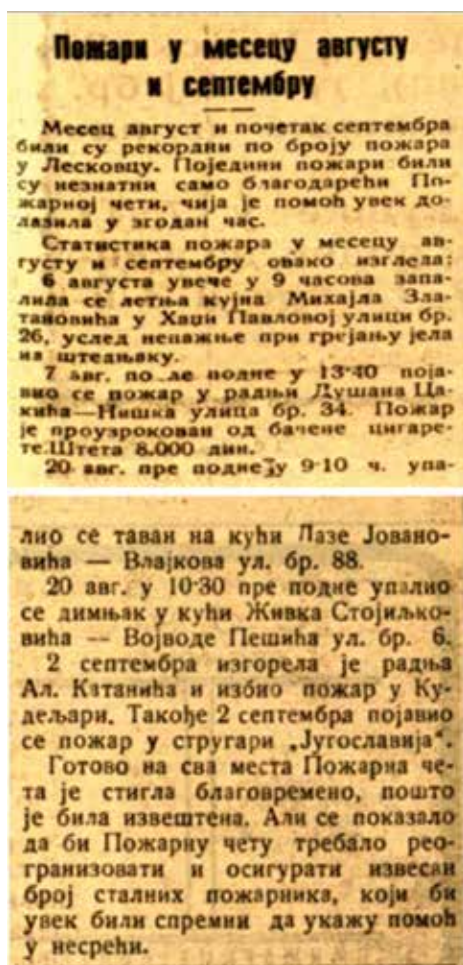
³³ „Кермес Пожарне чете“, *Лесковачки гласник*, бр. 26 (4. јул 1931): 3.

³⁴ „Слава пожарне дружине“, *Лесковачки гласник*, бр. 31 (8. август 1931): 2.

³⁵ Домаћини славе Свети Илија лесковачке Добровољне пожарне дружине / Ватрогасне чете у наредним годинама били су и Гавра Станимировић, трговац; Јосиф Поп-Ценић, трговац; Живојин Рафајловић, министар у пензији и народни посланик; Ђорђе Банковић, градски поглавар; Никола Петровић, штампар; Тодор Младеновић, председник Ватрогасне чете; Милан Вучковић, трговац и Гавра Стаменковић.

³⁶ Фотографија добијена из Народног музеја у Лесковцу, И-Ф/67.

Иначе, Пожарна дружина је у току 1931. године у Лесковцу имала приличан број интервенција. Лесковац је само у месецу августу и септембру, како је известио *Лесковачки иласник*, имао рекордан број пожара. У новинама су о томе изнети статистички подаци, а на крају текста и податак да је „... готово на сва места Пожарна чета стигла благовремено, пошто је била извештена“.³⁷

³⁷ „... 6. августа у 9 часова запалила се летња кујна Михајла Златановића у Хази Павловој улици бр. 26 услед непажње приликом грејања јела на штедњаку; 7. авг. после подне у 13:40 појавио се пожар у радњи Душана Цакића – Нишка улица бр. 34. Пожар је проузрокован од бачене цигарете. Штета од 8.000 динара; 20. авг.

До краја године, пожари су у Лесковцу букнули и на следећим локацијама: на тавану куће „пок. Горче Петровића у улици Цара Душана бр. 7“³⁸; у згради Главне поште где се услед „нечистог и непрописаног оцака“ упалила таванска конструкција; на тавану куће Драгутина Стојановића „при сушењу мяса, у сушници“ упалио се оцак; у радњи за чишћење одела госпође Милеве Живчић избио је пожар чији узрок није био утврђен; на тавану куће Јелене Јоргаћевић избио је пожар због „непрописаног“ оцака; у кући Наће Војводића упалила се таваница чији је узрок била „уздана греда“ у оцаку. Сви ови пожари начинили су приличну штету, али су, захваљујући брзој интервенцији Добровољачке пожарне дружине, угашени и благовремено локализовани, те се нису проширили и угрозили друге објекте који су се налазили у њиховој близини. Из података се да закључити да су углавном „непрописно“ сазидани оцаци проузроковали појаву бројних пожара у граду.

Другу редовну Скупштину Пожарна дружина одржала је 15. маја 1932. године у канцеларији општинске пожарне команде. Управа Дружине се убрзо након Скупштине, 11. јуна 1932. године, у *Лесковачком гласнику* обратила јавности следећим речима: „Добровољна пожарна дружина града Лесковца за време свога скоро двогодишњег опстанка дала је доказа, да се у свакој прилици може рачунати у случају опасности од пожара на њену успешну интервенцију“³⁹, апелујући, и овога пута, на грађане да новчано помогну Дружину.

пре подне у 9:10 ч. упалио се таван на кући Лазе Јовановића – Влајкова ул. бр. 88; 20. авг. у 10:30 пре подне упалио се димњак у кући Живка Стојиљковића – Војводе Пешића ул. Бр.6; 2. септембра изгорела је радња Ал. Катанића и избио пожар у Кудељари. Такође 2. септембра појавио се пожар у стругари „Југославија“. У: „Пожари у месецу августу и септембру“, *Лесковачки гласник*, бр. 37 (19. 09. 1931): 3.

³⁸ „Пожар“, *Лесковачки гласник*, бр. 46 (21. новембар 1931): 3.

³⁹ „Апел грађанима вароши Лесковца“, *Лесковачки гласник*, бр. 24 (11. 06. 1932): 3.

Закон о организацији ватрогаства Краљевине Југославије и Добровољна ватрогасна чета у Лесковцу

Доношењем „Закона о организацији ватрогаства“⁴⁰ Краљевине Југославије, који је Указом краља Александра I Карађорђевића⁴¹ ступио на снагу 15. јула 1933. године, централизоване су, у оквирима тадашње поделе на бановине, све ватрогасне организације у земљи⁴² и учињен је значајан корак за даљи рад добровољних ватрогасних друштава.

„Овим Законом организује се нова служба чији је задатак да систематски и стручним деловањем штити и брани иметак и живот грађана од пожара, поплава, земљотреса и других елементарних непогода, те да организује заштиту свог подручја у ратном стању. Осим на стручном, ватрогасна чета је морала да делује на националном, културном, просветном подизању својих чланова, а и осталог становништва путем предавања, изложби, вежби и слетова (Манић, 1999: 15).“ Законом о ватрогаству је, између осталог, назив „пожарни“ замењен називом „ватрогасни“, а полагање заклетве ватрогасаца, у свечаној униформи, вршило се на парадним скуповима у присуству највиших представника власти. По овом Закону, члан ватрогасне организације могао је бити сваки југословенски држављанин након навршене 18. године.

⁴⁰ „Законом о ватрогаству од 15. јула 1933. год. регулисан је рад ватрогасних чета и стављено им је у дужност заштита имовине и живота грађана. По овом закону члан организације може бити сваки југословенски држављанин који је навршио 18 г. Поред одбранбеног одсека, организација има и самарићански, просветно-културни и нараштајски одсек. Чланова има извршујућих, нараштајских, помажућих и почасних.“ У: „Апел ватрогасне чете у Лесковцу“, *Недељне новине* бр. (11. 3. 1934): 3.

⁴¹ Александар I Карађорђевић (1888 -1934) био је регент престолонаследник Краљевине Србије (1914-1918), регент престолонаследник Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1918-1921), краљ Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1921-1929) и краљ Краљевине Југославије (1929-1934).

⁴² Ватрогаство је прво било у надлежности Министарства унутрашњих дела Краљевине СХС/Југославије, а затим од 1932. године прелази у надлежност Министарства физичког васпитања народа Краљевине Југославије. Министарство физичког васпитања народа Краљевине Југославије основано је 19. 3. 1932. год..

На врху ватрогасне службе Краљевине Југославије налазио се Ватрогасни савез са седиштем у Београду у чијем саставу су биле све ватрогасне организације у земљи. Ватрогасни савез Краљевине Југославије заступали су представници из свих девет бановина, као и представник Ватрогасне жупе Управе града Београда.⁴³

Ватрогасне чете могле су бити добровољне, индустријско-заводске⁴⁴, званичне тј. професионалне и обавезне. Једино су индустријско-заводске биле приватног карактера, док су остале, у складу са законским одредбама, потпадале под јавне ватрогасне јединице.

Добровољну ватрогасну чету чинили су извршујући чланови, нараштај, помажући и почасни чланови. Четом су управљали скупштина, управни одбор, заповедништво и надзорни одбор.

Након доношења овог Закона, Добровољачка пожарна дружина града Лесковца и околине одржала је новембра месеца 1933. године ванредну Скупштину поводом своје реорганизације. Скупштину је отворио потпредседник Ватрогасне дружине Тодор Младеновић-Зуцкић поздравивши, том приликом, присутне прикладним говором у којем је, између осталог, у кратким цртама истакао и значај новодонесеног Закона, док су извештаје о раду поднели секретар, благајник и заповедник Дружине, као и неколико градских функционера.⁴⁵

Заповедник Миладин М. Билић „...поднео је исцрпан реферат о техничком раду“ Дружине, упознавши присутне о својим будућим плановима који су се тицали одржавања практичних курсева из прве помоћи, курсева о отровним гасовима и курсева о механичком упознавању мотора и моторних возила. Такође, и он је током свог излагања истакао од коликог је значаја за ватрогаштво доношење новог Закона, који, по његовом мишљењу, представља гаранцију

⁴³ *Српска енциклопедија. Том 2.* (Нови Сад: Матица српска, 2013), 168.

⁴⁴ Између два рата оснивају се бројна индустријско-заводска друштва од запослених стручних радника, намештеника и чуварске страже.“ У: *Српска енциклопедија. Том 2.* (Нови Сад: Матица српска, 2013), 167.

⁴⁵ „Реорганизација лесковачких ватрогасаца“, *Недељне новине*, бр. (19. новембар 1933): 2.

„за снажан развој ватрогаства у земљи“. На крају излагања поднео је и извештај Надзорног одбора, који је, као и остали извештаји, једногласно усвојен. Након говора који је одржао Ђорђе Јањић о потреби за добро организованом ватрогасном четом у граду, „који се у индустријском погледу јако развио“⁴⁶, изабран је нови Управни и Надзорни одбор.

Управни одбор чинили су: председник Тодор Младеновић-Зуцкић; заповедник Миладин М. Билић; заменик заповедника Светозар Катић; секретар Влада Милошевић, студент права; благајник Миливој Ђекић; вођа Драгољуб Ђорђевић и спремиштар Јован Вукадиновић. За Надзорни одбор постављени су: Мицко Миленковић; Ђорђе Јањић; Јосиф Поп Ценић; Љубомир Чуљковић и Никола Стојиљковић. По Закону, у наредне три године оба Одбора радила су у истом, неизмењеном саставу.

Добровољачка пожарна дружина у Лесковцу је ступањем на снагу овог Закона преименована у Добровољну ватрогасну чету. Својим радом наставила је да прати већ постављене задатке: спасавање становништва и њихове имовине од пожара, поплава, земљотреса и других елементарних непогода, пружање помоћи у несрећним случајевима, као и организовање заштите у случају ваздушног напада.

Једна од повољности, које је Закон о ватрогаству донео својим члановима, била је везана за услуге њиховог бањског и болничког лечења. У Краљевини Југославији сви чланови ватрогасних организација, међу којима су били и лесковачки ватрогасци и њихове породице, као и почасни чланови Друштва, уз обавезну чланску легитимацију, добијали су попуст од 50% за лечење у бањама: Илици, Ковиљачи, Рогашкој Слатини, Врњачкој Бањи... Такође, њихово лечење, уз 50% попушта и са прописаном ватрогасном легитимацијом, било је, Решењем „господина Бана Дунавске бановине Бр. 8283/36.“⁴⁷ одобрено и у свим бановинским болницама на територији тадашње Дунавске бановине.

⁴⁶ Исто ...стр. 2.

⁴⁷ „Повластице члановима ватрогасних чета“, *Лесковачки гласник* бр. 35. (23.8.1936): 1.

У току наредне 1934. године, Министарство трговине и индустрије Краљевине Југославије доноси Одлуку којом ђацима Текстилне школе у Лесковцу одобрава упис у Добровољну ватрогасну чету, где ће се подучавати ватрогасној служби, која ће им у раду, као будућим фабричким пословођама, бити неопходна. Од уписаних 85 ученика за школску 1934/1935. годину, у Ватрогасну чету учланило се, октобра месеца, 50 ученика, који су већ од 11. новембра „... под вођством професора г. Исаиловића, инжењера, присуствовали ватрогасним вежбама.“⁴⁸ „Демонстрацију наученог имали су у децембру 1934. године, када је обављена и јавна вежба у кругу школе (Каранфиловић, Каранфиловић, 2010: 42).“ О њиховој ангажованости и успешности у вежбама гашења пожара било је речи и на редовној годишњој Скупштини, коју је Ватрогасна чета одржала 27. јануара 1935. године у Лесковцу, у сали Градског поглаварства. Управни одбор је, подносећи Извештај о раду, изнео податак да „Чета има 34 члана извршујућа, 50 ђака, 1 почасног, 150 помажућих, 9 утемељивача, 3 добротвора и 1 великог добротвора“⁴⁹, као и податак да су се Чети придружили ђаци Текстилне школе, који по њиховим речима „... са највећом вољом похађају вежбе и врше дужности добровољних ватрогасаца“. На седници је константовано и то да је у протеклој години било „свега“ 16 пожара која су успешно санирана. Том приликом похвањен је рад инжињера Рудолфа Холцингера и донесена одлука да се набаве радничка одела за ватрогасце, маске против дима и један рефлектор. Такође, тада су једногласно за представнике културно-просветног одсека изабрани Јован Јовановић, адвокат и Добривоје Стојановић, трговац и резерви потпоручник.

Следеће године, 27. јануара 1936, такође на редовној годишњој Скупштини Добровољне ватрогасне чете, одржаној у сали Градског поглаварства, коју је, као и претходне године, отворио председник Тодор Младеновић-Зуцкић, изнет је податак да су ватрогасци, у

⁴⁸ „Ђаци текстилне школе у Лесковцу и ватрогасство“, *Недељне новине*, (18. 11. 1934): 3.

⁴⁹ „Са годишње скупштине Добровољне ватрогасне чете у Лесковцу“, *Недељне новине* бр. 4 (31. 1. 1935): 4.

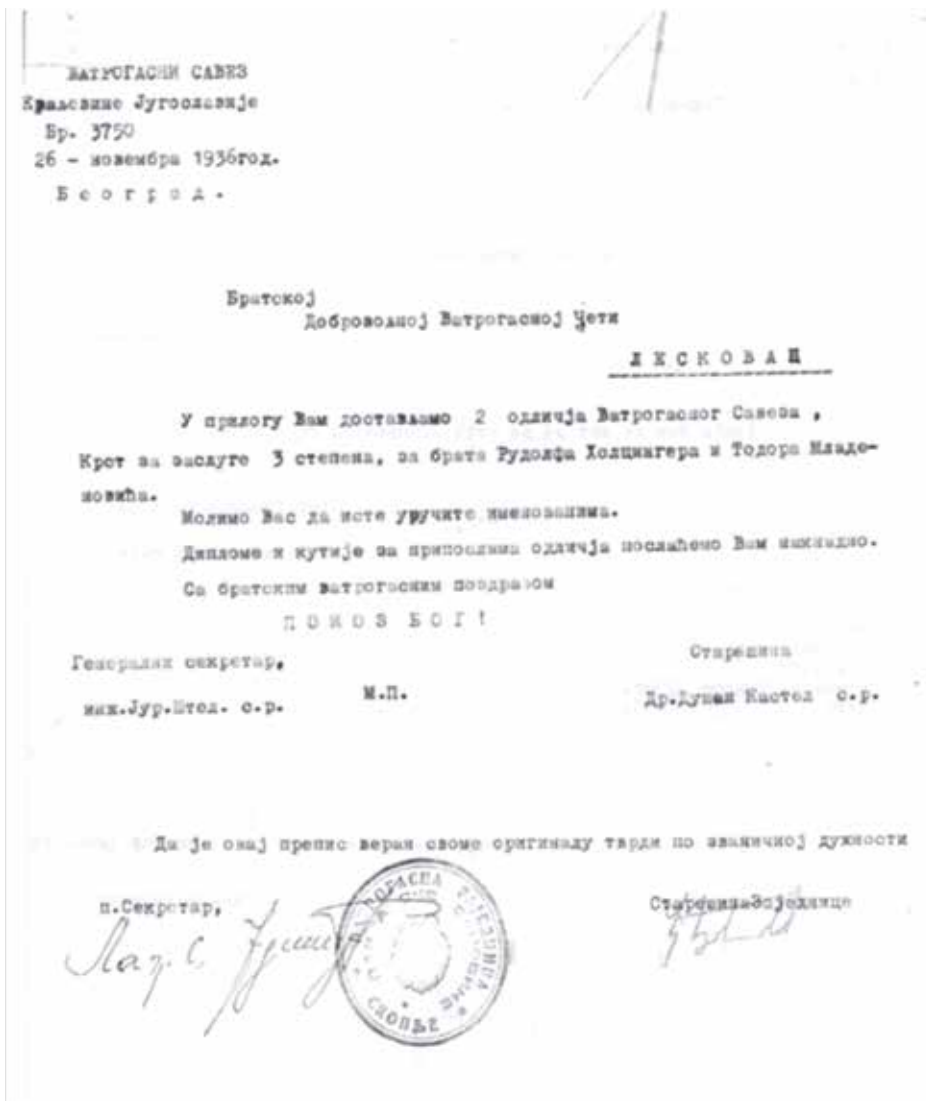
току претходне године, успешно интервенисали у случају гашења 22 пожара због чега је општинска управа решила да набави још један „аутомобил за поливање ... као и потребну количину црева“. Било је речи и о реализацији Пројекта који се тицао проширења зграде Градског поглаварства, а којим је била предвиђена и изградња гараже за смештај ватрогасне опреме и три аутомобила, као и изградња просторије намењене за дежурне ватрогасце. На седници је изнет и податак да је Средишни одбор Ватрогасне заједнице Вардарске бановине одобрио лесковачкој Ватрогасној чети „прву донацију из бановинског ватрогасног фонда у износу од 10.000 динара“⁵⁰.

Рад на проширењу зграде Градског поглаварства започео је јула месеца 1936. године. Поглаварство је тада, у циљу побољшања ватрогасних и санитетских услуга, решило да набави још један танкаутомобил за пожарне сврхе, који би уједно служио и за поливање улица, као и један аутомобил за прву помоћ који би се користио за хитно интервенисање у несрећним случајевима, као и за транспорт моторних пумпи у случају већих пожара. Том приликом је „да би се осигурала потребна количина воде инсталиран при пумпној станици код парка „Девет Југовића“ уређај за непосредно пуњење танкаутомобила помоћу електропумпе“⁵¹, док је у парку код железничке станице већ био у изградњи хидрофор са резервоаром од 5.000 литара воде. И овом приликом ватрогасна служба обратила се грађанима Лесковца да својим новчаним прилозима помогну у реализацији куповине наведених моторних возила.

Такође, 1936. године Ватрогасни савез Краљевине Југославије одликовао је Ватрогасним крстом 3. степена за заслуге на пољу ватрогаства инжињера Рудолфа Холцингера и председника Добровољне ватрогасне чете Тодора Младеновића-Зуцкића за њихов изузетан допринос развоју ватрогаства у Лесковцу.

⁵⁰ „Редовна годишња скупштина лесковачких ватрогасаца“ *Лесковачки јласник*, бр. 5 (1. 2. 1936): 3.

⁵¹ „Из ватрогасне чете“, *Лесковачки јласник*, бр. 28 (11. 7. 1936): 3.

*Допис Ватрогасној савеза Краљевине Југославије о достављању
одликовања члановима Добровољне ватрогасне чете
у Лесковцу 1936. године⁵²*

⁵² Архив Југославије, Фонд Министарства физичког васпитања Краљевине Југославије, 71-46-160 (документ бр. 3750). (у даљем тексту: АЈ).

У 1937. године, Ватрогасна чета је, уз присуство чланова и пријатеља, своју редовну годишњу Скупштину одржала 28. фебруара у сали Градског поглаварства. Ову годину обележила је и једна јавна ватрогасна вежба, која је за грађане Лесковца одржана „на палати Јована Влајчића и Синова“⁵³, као и два већа пожара од којих се један десио у „кабини за апаратуру“ у биоскопу „Славуј“ где се „упалио филм услед великог напона електричне струје“⁵⁴, а други у биоскопу „Костић“ где је „на потпуно неразјашњив начин“ избио пожар који је уништио апаратуру и филм вредан „око 60.000 динара“⁵⁵.

Годину 1938. обележио је инспекцијски надзор Ватрогасног савеза Краљевине Југославије Вардарској бановини, као и набавка још једаног танкаутомобила за потребе лесковачке Добровољне ватрогасне чете. Ове податке сазнајемо из „Извештаја о извршеном инспекцијском путовању у Вардарској бановини“⁵⁶, који су Министарству физичког васпитања народа Краљевине Југославије, 23. 9. 1938. године, поднели представници Ватрогасног савеза – врховни инспектор ватрогасне службе Илија Пинтар и инжењер пуковник Мијо Пахлић, представник Инспекције земаљске одбране у Управи Савеза. У Извештају који се налази у Архиву Југославије, у фонду Министарства физичког васпитања народа Краљевине Југославије представници Ватрогасног савеза изнели су релевантне податке о стању расположивог простора и опреме Добровољне ватрогасне чете у Лесковцу:

Дошавши у Лесковац иде нас је на сјаници уз њредсјавнике Добровољне ватрогасне чете дочекао инспектор Ватрогасне заједнице Вардарске бановине, оишли смо одмах у оиштинску кућу, у којој се налазе њросјорије Добровољне ватрогасне чете, и њо: сјремишће у једној дворишној досја слабој зјради, ње соба за сјавање дежурних односно сјалних у смислу 28 Закона о орјанизацији ватрогасства чети додељених ватрогасаца и канцеларија. Ове се њросјорије налазе у зјради саме оиштинине. Двоколне механичке лесјиве налазе се њод кровом ојворене шуйе, која иначе служи за смешјај оиштинских кола.

⁵³ „Пажња грађанству“, Лесковачки њласник, бр.30 (31. 7. 1937): 3.

⁵⁴ „Пожар у биоскопу Славуј“, Лесковачки њласник, бр. 11 (20. 3. 1937): 3.

⁵⁵ „Пожар у биоскопу Костић“, Лесковачки њласник, бр. 46 (27. 11. 1937): 3.

⁵⁶ АЈ -71-46-159 (документ бр. 2948).

Од сйрава ова чеїа расїолаже са два ауїо-їанка од којих је један са шїрцаљком, који иначе наизменично служе за їоливање улици и једну їреносну моїорну шїрцаљку на обичним колима; једна расїїїача и два комада кукача са друїим сїїним їрибором.⁵⁷

Након инспекцијског надзора, представници Ватрогасног савеза састали су се са председником Општине Лесковац, заказали „конференцију за следећи дан у 9 часова ујутро“, а затим кренули у обилазак појединих индустријских предузећа ради утврђивања стања њихове противпожарне безбедности. Том приликом обишли су: Фабрику канапа и ужарије а. д.; Текстилну фабрику Глигорија Петровића и Комп.; Творницу гумених производа Јосифа Чуљковића „Рекорд“; Текстилну индустрију Мика Станковић и Син; Парни млин Живка Стојиљковића и Фабрику сапуна Јован Влајчић и Синови и у свом Извештају изнели следеће податке:

1. *Фабрика канапа и ужарије а. д. чији су објекти їодиїнуїи на їовршини од 10 h-ra, има у својим зїрадама свеїа 7-8 ручних айаратиа за їашење їожара. У їојединим зїрадама има мноїо дрвенарије їа чак и їлафон је од дрвених їреда и гасака. Фабрика има власїиїу водоводну мрежу са свеїа 4 хидранїа, на којима је їлачни їриїисак 2 аймосфере. Код хидранїа се налазе сїремњаци за їлачне цеви, али без цеви, већ једино са млазницом. Друїе ваїїроїасне орїанизације ни уређаја за їашење їожара нема.*
2. *Текстилна фабрика Глигорија Пеїровића и Комп. има у їојединим одељењима хидранїе и ручне айаратие за їашење са којима је увежбано да раде неколико сїалних радника. Овде су сва одељења уїлавном од бейїона. Друїих сйрава за їашење їожара нема.*
3. *Творница їумених їроизвода Јосифа Чуљковића „Рекорд“ има у сваком одељењу ручне айаратие марке „Пасїор“ и „Ексїресс“ їо један – два комада, укуїно 30 айаратиа, од којих су 20 у исїравном сїању. Сем їога ова їворница има још 12.000 метїара квадратињих, на којој је їодигнуїо 20 зїрада. За бензинске їожаре сїремљена су бурад са сувим їеском. Овде је заїослено 300 људи, али ваїїроїасне орїанизације нема.*

⁵⁷ АЈ -71-46-159 (документ бр. 1388), 1.

4. Текстилна индустрија Мика Сјанковић и Син има 15 комада „Минимак с“ апарата и велики резервоар са водом. У предузећу је запослено 180 радника, али нема ватрогасне организације нијих других средстава за гашење пожара.
5. Парни млин Живка Стојиљковића има 6 хидраната власништво водоводне мреже и 8н „Минимак с“ апарата. Код сваког хидранта смештен је спремак за 20 метара tlačне цеви и млазницом. Запослено је 20 људи. Ватрогасне организације и других средстава за гашење пожара у овоме предузећу нема.
6. Фабрика сајуна Јован Влајчић и Синови нема апсолутно ништа за гашење пожара. Ту смо видели обичне лимене већи са изведеним чунцима у дружину пет-шест метара, који су на саставцима обмачани новинама да би тиме спречили излазак дима.

Савезни инспектори су следећег дана, на састанку код председника Општине, којем су присуствовали срески начелник, председник Општине са одборницима, председник и заповедник месне Ватрогасне чете и инспектор Ватрогасне заједнице, образложили „присутнима потребу сарадње са општином у погледу организовања јаче ватрогасне службе како јавне тако и приватне“ и у Извештају изнели податке да је Општина „осигурала у овогодишњем буџету 50.000 динара за потребе ватрогаства, од које суме плаћа 5 званичних ватрогасаца, који су иначе послужитељи општински. Сам град Лесковац има око 20.000 становника, буџет општине износи 4,000.000 динара а има велики број индустријских предузећа, па би према томе и ватрогасна служба требала да буде боља и сигурнија. Она 24 добровољна ватрогасца са пет општинских службеника и оваквим справама не могу удовољити потребама овога места са тако развијеном индустријом.“⁵⁸

Такође, на крају Извештаја закључили су да је у делу Вардарске бановине који су обишли, ватрогаство „још у повоју“ и да се зато такво стање мора што пре поправити на тај начин што ће се организовати ватрогасне чете тамо где их нема, а већ постојеће чете снабдевати справама за гашење пожара „...макар и помоћу зајма и кредитирања

⁵⁸ АЈ -71-46-159 (документ бр. 1388), 2.

код фабрика, о чему би поред општина, Ватрогасног савеза и сва државна и бановинска власт требала повести рачуна⁵⁹. Инспектори су у Извештају назначили и то да би извршавање Закона о организацији ватрогаства и осигурање пожарне безбедности требало ставити под назор инспектора рада „који су органи Министарства социјалне политике и народног здравља, који иначе врше надзорну службу о прописима радничког законодавства“⁶⁰ с освртом на пожарну службу у предузећима и у фабрикама, а у сарадњи са представницима опште управне власти и заповедником месне ватрогасне чете. У случају непоштовања законских прописа предложили су спровођене „казнених санкција“ од стране општих управних власти.

Извештај представника Ватрогасног савеза указао је на очигледне недостатке у организацији ватрогасне службе у приватним индустријским предузећима у Лесковцу, као и на расположиво стање у оквиру лесковачке Добровољне ватрогасне чете. Међутим, и поред проблема са којима се Добровољна ватрогасна чета у Лесковцу, као и друге ватрогасне јединице на просторима тадашње Краљевине СХС/Југославије, суочавала у свом раду, она се, ипак, налазила у позицији добро организованих хуманитарних ватрогасних јединица, спремна да у сваком моменту брзо и ефикасно реагује у спасавању људи из објеката угрожених пожаром, њиховом спасавању у ванредним ситуацијама које су се односиле на могуће елементарне непогоде и несрећне околности попут ваздушних напада, саобраћајних несрећа, земљотреса, поплава, хемијских акцидената, као и у спасавању приватне и државне имовине. Своју способност показала је и у раду на едукацији становништва за спровођење превентивних мера заштите од пожара. Такође, радила је и на сручном оспособљавању својих сталних чланова, као и будућих чланова који су похађали „сталну ватрогасну школу у којој се вршила теориска и практична обука добровољних ватрогасаца из свију стручних предмета предвиђених Прописима и пла-

⁵⁹ Исто, стр. 4.

⁶⁰ Исто, стр. 4.

ном за стручно образовање ватрогасаца“.⁶¹ Кандидати су испите полагали пред комисијом коју су чинили чланови управе и заповедништва Чете, представници војске, представници управне и општинске власти, општински инжењер из Лесковца, као и делегат Ватрогасне заједнице Вардарске бановине из Скопља⁶². Интересантан је и податак да је Добровољна ватрогасна чета града Лесковца, уочи Другог светског рата, 1940. године, према подацима наведеним у публикацији „Златно доба Лесковца (Шимунац, *et al.* 2015: 206)“ „...отворила бесплатан шоферски течај за ватрогасце и женска лица, која су одређена по плану за одбрану града Лесковца од напада из ваздуха“.

Поред образовног, свој велики допринос у свеопштем развоју града и околине Добровољна ватрогасна чета је исказала и ангажовањем на друштвеном пољу, и то најчешће ангажовањем у домену културно-уметничког програма, који се огледао у организовању бројних прослава, балова, матинеа, музичко-поетских вечери, излета, као и радом у спровођењу „самарићанских“, васпитних и хуманитарних задатака.

Закључак

Добровољна ватрогасна чета у Лесковцу активно је радила и деловала у заштити и спасавању људи и материјалних добара од пожара и могућих елементарних непогода од 1930. до 1941. године што је утврђено увидом у доступне штампане и електронске из-

⁶¹ „Један значајан датум у уређењу пожарне безбедности у Лесковцу“, *Лесковачки њасник*, бр. 50 (16. 12. 1939): 1.

⁶² „5. новембра 1939. год. извршено је полагање испита пред комисијом састављеном од чланова управе и заповедништва чете и представника Војске, управне и општинске власти и општинског инжењера. Као стручни члан на испит је дошао делегат Ватрогасне заједнице Вардарске бановине ватрогасни инспектор г. Петар Маркус... Пријавило се за полагање свега 21 ватрогасац од којих је 19 положило испит са одличним и врло добрим успехом.“ У: „Један значајан датум у уређењу пожарне безбедности у Лесковцу“, *Лесковачки њасник*, бр. 50 (16. 12. 1939): 1.

воре, као и увидом у грађу добијену из Архива Југославије. Међутим, услед недостатка изворне грађе, подаци о њеном постојању и раду за време Другог светског рата нису познати. Претпоставља се да је била активна у гашењу пожара и спасавању становништва након бомбардовања Лесковца 6. априла 1941. године.⁶³

У току свог деценијског постојања, Чета је својим оснивањем, радом и стручним деловањем на сузбијању пожара и спровођењу превентивних мера заштите од пожара оставила неизбрисив траг на пољу ватрогаства у граду и околини. Такође, значај и вредност свог постојања, како на локалном тако и на националном нивоу, лесковачка Добровољна ватрогасна чета неизоставно је потврдила и својим редовним ангажовањем на организовању и реализацији бројних културно-уметничких, образовних и хуманитарних програма.

Литература

1. Архив Југославије. Фонд Министарства физичког васпитања Краљевине Југославије. Фонд 71.
2. Душанов законик, Нови Сад: Матица српска, 1950.
3. Каранфиловић, М., Каранфиловић, М., (2010). *Школа за текстил и дизајн : 120 година од оснивања Ткачке школе, Прве Текстилне школе на Балкану*, Школа за текстил и дизајн, Лесковац.
4. Манић, М., (1999). *65 година ватрогасиња у Пироју*, Добровољно ватрогасно друштво Пирот: Историјски архив Пирот.
5. Марковић, С. *Историја и развој ватрогасиња*. Београд: Савез добровољних ватрогасних друштава, (б.г.).
6. Маџаревић, С. (2007). *Монографија добровољној и професионалној ватрогасиња у Крагујевцу: 1887 – 2007*. Ватрогасни фонд града Крагујевца, Градско добровољно ватрогасно друштво, Крагујевац.

⁶³ По завршетку Другог светског рата 1944. године, у Лесковцу је на темељима предратне лесковачке Добровољне ватрогасне чете (1930), формирана професионална ватрогасна јединица у новооснованој држави ФНР Југославије.

7. Министарство унутрашњих послова РС. Сектор за ванредне ситуације. „Заштита од пожара кроз историју; Заштита од пожара у Србији у средњем веку: 170 година организоване заштите од пожара у Србији“. <http://prezentacije.mup.gov.rs/sektorzazastituispasavanje/Istorija.html> (доступан 10. 5. 2023).
8. Оташевић, Б., Владимир Т. (2022). Трагови пожара у случајевима самозапаљења аутомобила, *Безбедносћ*, 64(2): 160-182.
9. Оташевић, Б., Тонић, В. (2024). Значај трагова поспешивача горења у криминалистичким истрагама намерно запаљених моторних возила, *Безбедносћ*, 66(2): 25-46.
10. Перовић, М. *Лесковац : њрїовачки и индустријски їрад : економска моноїрафија*. Лесковац: [Народни музеј], 1954.
11. Purić, S., Blagojević, M., Janković, Ž. „Istorijski razvoj opreme za zaštitu od požara“. <https://www.scribd.com/document/327895668/istorijski-razvoj-opreme-za-zastitu-od-pozara-pdf> доступан 15. 9 2023.
12. *Срїска енциклопедија. Том 2*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
13. Fogel, N. (2017). *Učesće Jevreja u razvoju dobrovoljog vatrogastva u Zemuni : Posvećeno Jakovu Žaku Čelebiji*, Јеврејска општина Zemun, Zemun.
14. Хаџи-Јованчић, П. (2010). *Европеизација срїскої Манчестїера: 1918-1941*. Удружење за друштвену историју, Београд.
15. Шимунец, З., Ниношевић, М., Трајковић, В. (2015). *Злаїно доба Лесковца*, Народни музеј, Лесковац.

Периодика:

1. *Лесковачки їласник* (Лесковац: 1921-1941)
2. *Недељне новине* (Лесковац: 1933-1935)
3. *Новине србске*, (Крагујевац, год. 1, 10. новембар 1834. стр. 177)

Фотографије:

1. Народни музеј Лесковац, И-Ф/67

Establishment and Work of The Volunteer Firefighting Brigade in Leskovac (1930 – 1941)

Abstract: *In 1930, a Volunteer Firefighting Brigade was established in Leskovac, which, following the enactment of the Law on the Organization of Firefighting in the Kingdom of Yugoslavia in 1933, changed its name to the Volunteer Firefighting Unit. Based on available printed sources, particularly local newspapers such as Leskovački Glasnik and Nedeljne Novine from the interwar period, along with documentation from the Archives of Yugoslavia and electronic sources, it has been confirmed that the Leskovac Volunteer Firefighting Unit operated actively until 1941. The unit focused on fire suppression, managing potential natural disasters, and implementing preventive fire protection measures. However, due to the lack of original materials, information about its existence and activities during World War II remains unknown.*

Keywords: *firefighting, Volunteer Firefighting Unit, Leskovac, history, Law on the Organization of Firefighting of the Kingdom of Yugoslavia.*